

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри теорії та історії права та держави**

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Дідича Тараса Олеговича

**на дисертацію Горбаченко Олександри Володимирівни на тему
«Теоретичні засади інституційного забезпечення зовнішніх функцій
держави: порівняльно-правовий аналіз досвіду України та Угорщини»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»**

Актуальність теми дисертації. Розуміння того, як держава взаємодіє зі світом і як вона може ефективно реалізовувати свої інтереси, зберігаючи стабільність та процвітання, особливо, перебуваючи у воєнному стані доводить, що представлене дисертаційне дослідження вирізняється своєю нагальністю та актуальністю. Вивчення зовнішніх функцій держави в теорії держави і права є об'єктивно необхідним, адже допомагає зрозуміти, як держава взаємодіє з іншими країнами та міжнародними організаціями в контексті права. Це дозволяє визначити її місце в глобальній політичній системі, роль у міжнародних відносинах та правових механізмах. Більше того, зовнішні функції держави не можуть існувати поза правовою сферою. Держави укладають різноманітні міжнародні угоди, контракти, ведуть дипломатичні переговори на основі міжнародного права, тому доктринальне розуміння цих функцій дозволяє чітко визначити правову основу для діяльності держави на міжнародній арені. Вивчення зовнішніх функцій держави дозволяє глибше зрозуміти, як внутрішньодержавне та міжнародне право взаємодіють між собою. Це важливо для розуміння того, як держави адаптують свої внутрішні закони до міжнародних стандартів і норм, а також як міжнародне право може впливати на законодавство держави.

Посилює актуальність тематики дисертаційної роботи Горбаченко О.В. те, що наукове дослідження теоретичних засад інституційного забезпечення

зовнішніх функцій України та Угорщини в контексті порівняльно-правового аналізу сприятиме критичному осмисленню досвіду обох країн та встановлення ролі історичних, культурних та політичних факторів, котрі формували і на сьогодні формують зовнішню політику держав. Наприклад, Україна бореться за свою незалежність і територіальну цілісність, Угорщина ж фокусується на гарантуванні та захисті своїх інтересів у межах ЄС. Для України важливими є стратегії в сфері дипломатії та економічної політики, спрямовані на інтеграцію в ЄС та НАТО. Угорщина вже є членом ЄС і активно залучена до зовнішньої політики Євросоюзу. Однак їхня політика часом розходиться з основними орієнтирами ЄС, що створює можливість порівняння різних підходів до європейської інтеграції. І саме в межах переосмислення особливостей їх зовнішніх функцій, практики їх втілення

Таким чином представлене дисертаційне дослідження допомагає краще зрозуміти, як аналізовані держави адаптують свої зовнішні стратегії в умовах війни та глобальної нестабільності, а також дає можливість вивчити різницю в підходах до зовнішньої політики в залежності від геополітичних інтересів і внутрішніх обставин, що дає підстави стверджувати, що дана дисертація вирізняється рівнем своєї актуальності.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Структура представленого дисертаційного дослідження Горбаченко О.В. характеризується своєю логічною побудовою. На основі такого підходу стало можливим послідовно та методологічно досліджувати теоретичні засади інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави через порівняльно-правовий аналіз досвіду України та Угорщини. А точно та грамотно сформульовані об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження дали змогу комплексно розкрити проблематику дослідження. Об'єктом дослідження визначено суспільні відносини, що виникають у сфері забезпечення зовнішніх функцій держави, а предметом дослідження – питання теоретичних засад інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави шляхом здійснення порівняльно-правового аналізу досвіду України та Угорщини. Метою

даної дисертації стало обґрунтування основних положень інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави на основі аналізу досвіду України та Угорщини, а поставлену мету було конкретизовано наступними завданнями: проаналізувати стан дослідження проблематики інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави та виокремити методологічну основу наукового дослідження його теоретико-правових аспектів; дослідити генезу зовнішніх функцій держави на різних етапах історичного розвитку держави і права; охарактеризувати становлення і розвиток зовнішньої функції в Угорщині; дослідити й обґрунтувати поняття, зміст та складові елементи системи інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави – Угорщини та України; проаналізувати структуру зовнішніх функцій держави Угорщини і України та зосередити увагу на їх відмінностях; розглянути моделі інституційного забезпечення зовнішніх функцій України та Угорщини в контексті конституційно-правових підходів; сформулювати основні концептуальні положення щодо механізму реалізації зовнішніх функцій в Україні, Угорщині та країнах ЄС; на основі проведеного аналізу, з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, розробити теоретичні висновки, визначити головні напрями удосконалення законодавства України з метою підвищення ефективності реалізації зовнішніх функцій держави в умовах євроінтеграції.

Окремо необхідно звернути увагу і на використання Горбаченко О.В. широкої джерельної бази за темою дисертаційного дослідження, де список використаних джерел налічує 296 найменувань. Поряд з цим, варто також відмітити, що заявлені висновки та пропозиції характеризуються своєю практичністю та можуть використовуватися при підготовці підручників та навчальних посібників з дисципліни «Теорія держави і права» та спецкурсів, які передбачають розгляд питань, пов'язаних із зовнішніми функціями держави.

Представлене дисертаційне дослідження проведено в межах науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» – «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової,

демократичної, соціально-орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0118U001384).

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів.

Ознайомившись зі змістом дисертаційного дослідження Горбаченко О.В. можна стверджувати, що наявні у дисертації авторські висновки та пропозиції формують наукову новизну, а сформовані мета та завдання досягнуті. Наукова новизна дисертаційного дослідження відображає особистий внесок дисертантки у розробку проблематики, яка вивчається, та виявляється у наступних положеннях:

- вперше аргументовано потребу в дослідженні проблематики інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави в умовах євроінтеграційного курсу України через порівняльно-правовий аналіз досвіду України та Угорщини, яка обумовлена можливістю виявити сильні та слабкі сторони в їх функціонуванні, а також розробити теоретичні висновки, визначити головні напрями удосконалення законодавства України з метою підвищення ефективності зовнішніх функцій держави в умовах євроінтеграції;
- на основі системного підходу до дослідження генези зовнішніх функцій держави прослідковано динаміку її розвитку у наступні періоди: 1) 530 р. - початок IX ст.; 2) початок IX ст. - перша половина XVI ст.; 3) перша половина XVI ст. – середина XVII ст.; 4) середина XVII ст. - початок XX ст.; 5) початок XX ст. - 16 липня 1990 р.; 6) 16 липня 1990 р. – по теперішній час;
- в рамках компаративістського підходу до систематизації основних зовнішніх орієнтацій Угорщини пропонується визначити для України такі її ключові зовнішні напрямки: 1) просування національних інтересів, забезпечення безпеки та територіальної цілісності; 2) залучення інвестицій та формування сприятливого інформаційного простору; 3) розвиток співпраці з міжнародними партнерами, організаціями та громадськістю; 4) формування позитивного іміджу України на міжнародній арені; 5) інтеграційні процеси та співпраця з ЄС і НАТО;

- доведено, що основними проявами зовнішніх функцій, як в Україні, так і в Угорщині є: сутність і соціальне призначення держави; напрямки державної діяльності; основне спрямування державного впливу та його кінцева мета; методи, форми, способи, принципи та засоби реалізації зовнішніх функцій держави; взаємозв'язок практичної діяльності з поставленою метою;

- виокремлено моделі інституційного забезпечення зовнішніх функцій України та Угорщини в контексті порівняльно-правових підходів. Так, в України: правотворча модель діяльності Верховної Ради, правозастосовна модель діяльності Президента, оперативно-виконавча модель діяльності Прем'єр-міністра та Кабінету міністрів; правоохоронна модель діяльності Міністерства закордонних справ. В Угорщині: правотворчо-представницька модель діяльності Парламенту (Національних зборів), виконавча модель діяльності Уряду та прем'єр-міністра, контрольно-виконавча модель діяльності Президента, правопідтримуюча діяльність Міністерства закордонних справ і торгівлі. Вказані моделі відображають специфіку функціонування інституцій у сфері зовнішньої політики обох країн та їх підходи до реалізації зовнішніх функцій.

Крім того, заслуговують на всебічну підтримку положення, обґрунтовані авторкою, які стосуються удосконалення:

- доктринальних підходів до розуміння категорії «функція» як поєднання трьох основних аспектів: діяльнісного, сутнісного та цільового, що дозволило глибше осмислити роль функцій у різних системах;

- наукових уявлень про зовнішні функції держави, як головних напрямів діяльності держави, що розкривають її сутність, лежать у сфері її зовнішньої політики та зумовлені метою забезпечення найбільш сприятливих зовнішніх умов для існування й розвитку держави;

- напрямів вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення зовнішніх функцій держави на основі зарубіжного досвіду.

Обґрунтованими та достовірними є положення, які віднесені до блоку тих, які дістали подальшого розвитку положення щодо:

- еволюції зовнішніх функцій Угорщини в контексті історичних змін і нових викликів у глобальному середовищі;
- специфіки структури зовнішніх функцій в Україні та Угорщині, що залежить від історичних, політичних і соціальних контекстів;
- механізму реалізації зовнішніх функцій в Україні, Угорщині та країнах ЄС, який базується на комплексному підході, що враховує: політичний контекст, міжнародні зобов'язання та внутрішню організацію. Це дозволяє кожній країні адаптувати свою зовнішню політику до змінюваних умов та викликів на міжнародній арені.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Горбаченко О.В., що винесені на захист відзначаються належним ступенем наукової новизни і практичної значущості, а також є обґрунтованими та достовірними, відображають авторський внесок у вивчення предмету.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 25 наукових працях, 11 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 2 статті – у закордонних виданнях, що додатково відображають наукові результати дослідження, а також 12 публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 зі внесеними змінами, Постановою КМУ від 03.05.2024 року № 507.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Високий рівень виконання поставленого наукового завдання доводиться професійним оволодінням дисертанткою методології наукового дослідження та використанням обраних з урахуванням мети та завдань, об'єкта та предмета дослідження, загально-філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. При з'ясуванні еволюційних домінант розвитку зовнішніх функцій (підрозділи 1.2,

1.3) використовувався історичний метод; при удосконаленні понятійно-категоріального апарату юридичної науки (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2) було використано методи абстрагування, аналізу та синтезу, узагальнення, індукції, дедукції; при формуванні концептуального підходу до виокремлення моделей інституційного забезпечення (підрозділи 2.3, 2.4) використано порівняльно-правовий і формально-юридичний методи; при оцінюванні особливостей механізму реалізації зовнішніх функцій (підрозділ 3.1) мало місце використання методу статистичного аналізу; при висвітленні проблем і перспектив удосконалення законодавства (підрозділи 3.2, 3.3) використано цілісно-орієнтований та програмно-цільовий методи та метод ситуаційного аналізу.

Використання такої широкої методологічної бази для досягнення мети та виконання завдань наукового дослідження свідчить про його виконання на високому методологічному рівні.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Після ознайомлення зі змістом дисертації та наукових публікацій авторки, необхідно відзначити про достатній рівень компетентності дисертантки у ключових питаннях обраної теми, обґрунтованість її підходів до визначення мети, завдань, об'єкта, предмета, структури та методів дослідження. Також необхідно засвідчити, що отримані результати дисертаційної роботи розширюють і доповнюють теоретичні і наукові аспекти дослідження, а практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшого здійснення наукових розробок проблемних питань, присвячених забезпеченню зовнішньої функції держави;
- у правотворчості – для підготовки проектів нормативних актів у сфері визначення зовнішніх орієнтирів Української держави;
- у правозастосовній діяльності – для вдосконалення практичної діяльності органів публічної влади щодо реалізації зовнішньої функції держави;

– у навчальному процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників з дисциплін «Теорія держави і права», різноманітних спецкурсів, які передбачають розгляд питань, пов'язаних із забезпеченням зовнішньої функції держави.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертаційна робота Горбаченко О.В. на тему: «Теоретичні засади інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави: порівняльно-правовий аналіз досвіду України та Угорщини» характеризується своєю цілісністю та завершеністю наукового дослідження, а притаманна логічна побудована структури дослідження допомогла розкрити тему та виконати поставлені завдання. Оформлення дисертаційного дослідження виконано у відповідності до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40.

Дисертаційне дослідження складається з анотації, списку публікацій здобувача за темою дисертації, змісту, вступу, трьох розділів, що структуровані на підрозділи, висновків та списку використаних джерел.

Загальний обсяг дисертації становить 241 сторінку, з них основний текст становить 183 сторінки. Список використаних джерел складається з 296 найменувань і розміщений на 31 сторінці.

Анотація дисертаційної роботи являє собою узагальнений короткий виклад основного змісту, що дає повне уявлення про основні результати дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, відповідає встановленим вимогам. Анотація викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача, у яких висвітлено основні результати дисертаційного дослідження.

У вступі обґрунтовано ступінь наукової розробленості проблеми та її значущість, аргументовано необхідність проведення дослідження, охарактеризовано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами,

визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, сформульовано наукову новизну отриманих результатів, вказано про особистий внесок здобувана і наведено інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

У розділі 1 «Теоретико-методологічна та історична основа дослідження забезпечення зовнішніх функцій держави у сучасній правовій науці», що складається з трьох підрозділів розкрито стан наукового дослідження предмету дисертації, встановлено функціональні можливості складових методологічної основи наукової роботи, визначено та охарактеризовано становлення зовнішніх функцій держави за часів незалежності України, а також в порівняльному контексті охарактеризовано особливості становлення і розвитку зовнішніх функцій держави в Угорщині.

У розділі 2 «Інституційна система забезпечення зовнішніх функцій держави та її теоретико-правовий вимір», який складається з чотирьох підрозділів, удосконалено поняття та зміст правової системи інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави Угорщини та України; проведено їх структурування, виокремлено та охарактеризовано відмінності між ними, а також розкрито особливості механізму їх забезпечення.

У розділі 3 «Проблеми та перспективи реалізації, розвитку та уніфікації зовнішніх функцій держави в Україні та Угорщині», який включає три підрозділи, автором зроблено акцент на практичних аспектах тематики дослідження. Зокрема, охарактеризовано практику реалізації зовнішніх функцій держави в Україні та Угорщині, виокремлено спільні аспекти та відмінності; охарактеризовано недоліки, що притаманні практиці реалізації таких функцій в Україні та в Угорщині, запропоновано шляхи посилення функціонування держав в міжнародних відносинах.

Після кожного розділу дисертації сформульовано висновки, у яких висвітлено зміст розглянутих питань і які, як і загальні висновки, відповідають

отриманим результатам, мають належну аргументацію та достатній рівень достовірності.

Зауваження та дискусійні положення щодо оформлення та змісту дисертації. Після ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційної праці Горбаченко О.В., вважаємо за доцільне висловити свої міркування щодо окремих дискусійних моментів.

1. Підрозділ 1.1 дисертації присвячений теоретико-правовим та методологічним основам, в рамках якого виділено різні доктринальні погляди та підходи до характеристики функцій держави. Хотілося б почути аргументовану відповідь дисертантки щодо значення дослідження питання функцій держави, а також визначити, який з підходів найбільш точно відображає їх сутність.

2. У змісті підрозділу 1.2 дисертації авторка виокремила основні етапи еволюції зовнішніх функцій в Україні. Проте, досліджуючи генезис зовнішніх функцій Угорщини, такі етапи не були виокремлені. Враховуючи тематику та рівень поглибленості, хотілося б почути від дисертантки запропоновані основні етапи еволюції зовнішніх функцій в Угорщині.

3. У підрозділі 3.2 дисертації авторкою обґрунтовано виділено п'ять груп діяльності України з метою систематизації її зовнішніх функцій на основі досвіду Угорщини. В рамках наукової дискусії під час публічного захисту хотілося б почути аргументовану відповідь дисертантки, як саме така систематизація може покращити поточну ситуацію функціонування України у міжнародних та міждержавних відносинах.

4. Проблематика, яку досліджує дисертантка, має значний потенціал для подальших наукових пошуків. Тому в якості рекомендацій для продовження наукової роботи слід відзначити: а) перспективність вивчення питань удосконалення законодавства України в частині підвищення ефективності реалізації зовнішніх функцій держави в умовах євроінтеграції; б) важливість аналізу особливостей реалізації зовнішніх функцій держави в умовах воєнного стану; в) питання синхронізації функціонування держав у міжнародних та

міждержавних відносинах, з метою посилення ефективності їх функціонування на міжнародній арені. Однак ці положення носять рекомендаційний характер і спрямовані на подальші наукові пошуки дисертантки.

Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Горбаченко О.В. та не знижують рівень наукової та практичної значущості дисертації. Мета висловлених зауважень носить рекомендаційний характер та спрямована на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Одержані результати дисертаційного дослідження Горбаченко О.В. характеризуються оригінальним внеском у сферу права, що були оприлюднені у відповідних фахових публікаціях. Це дає підстави характеризувати дисертацію як самостійне та розгорнуте дослідження, що написано державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. В ході вивчення змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій дисертантки фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Усі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені належним чином.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Представлена на здобуття ступеня доктора філософії дисертація Горбаченко Олександри Володимирівни на тему: «Теоретичні засади інституційного забезпечення зовнішніх функцій держави: порівняльно-правовий аналіз досвіду України та Угорщини» є самостійною та завершеною науковою працею. Актуальність теми, її новизна та обґрунтованість наукових результатів характеризується наявним практичним та теоретичним значенням. Основні результати дисертації повноцінно відображені в наукових публікаціях та повністю відповідають спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, наказу МОН України №40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» і «Порядку присудження

ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року №44), а її авторка – Горбаченко Олександра Володимирівна, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії
права та держави Навчально-
наукового інституту права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка**

Тарас ДІДИЧ

Підпис засвідчує
Вчений секретар
КАРАУІ.БНА Н
д.ф. 02 20

